

TROAȘ ȘI TEMEȘEȘTI – SCURT ISTORIC LOCAL (1945-1965)

Gabriel Hălmăgean

Troașul este un sat al comunei Săvârșin, așezat pe valea pârâului cu același nume, într-o depresiune deluroasă, la 18 km de vărsarea în râul Mureș. Printre ocupațiile de bază ale locuitorilor menționăm agricultura, creșterea animalelor, și exploatarea forestieră comună și locuitorilor satului Temeșești situat pe cursul inferior al văii Troașului.¹⁾ Despre aceste două comunități mici ale unei zone unde lemnul face parte din viața cotidiană a sătenilor, ne vom ocupa într-un studiu care se vrea începutul unui demers mai îndelungat.

Cu o mentalitate tradițională, într-o lume care după 1945 intră într-un proces de profundă schimbare, cele două sate se vor confrunta cu o realitate mult diferită de cea obișnuită, liniștită, caracteristică vieții lor anterioare.

Războiul mondial a fost urmat de instaurarea comunismului în România, și odată cu acesta o propagandă demagogică fără precedent pervertește mințile oamenilor atât la oraș cât și la sat. Cum au reacționat sătenii din Troaș și Temeșești în fața unei situații în care așa cum ne spune Blaj Iosif din Temeșești “ultimul om din sat, ajunge primar”?. Este o răsturnare a ierarhiilor, o schimbare care uimește, imposibil de acceptat cu doar câțiva ani înainte. Cu toate acestea numai un an mai târziu, la alegerile din 1946 sătenii merg să voteze

formal știind dinainte că comuniștii vor avea câștig de cauză.

Conform spuselor lui Popa Dumitru pădurar din Temeșești, propaganda comunistă încerca să-i atragă pe țărani soldați “când mergeți acasă, veți primi 2 ha de pământ, iar dacă vă înscrieți în P.C.R. veți primi 5 ha de pământ”.2) Prea puțină lume le-a dat crezare, însă, nimeni nu credea în comunism la momentul respectiv. Am anticipat mai sus un mijloc de penetrare a lumii tradiționale de către comuniști, o încercare de atragere a sătenilor, printr-o reformă agrară cu un clar scop demagogic, acela de a obține cât mai multe voturi la viitoarele alegeri.

În cele două sate s-a constatat de către cadastrul comunal Săvârșin, că nu existau terenuri, care în conformitate cu legea 137 puteau să cadă sub expropriere. Conform cu documentele studiate, la data de 9 octombrie 1945 nu s-a expropriat nici o suprafață de pământ și nu s-a împrumțat nimeni. Aceasta deși 163 de persoane erau îndreptățiți a primi pământ având proprietăți foarte mici de la 3 ha în jos, majoritatea cu 1-2 ha sau chiar fără proprietate.3)

Privind în ansamblu situația politică în zonă, țărani mai înstăriți ai satului îi susțineau pe liberali, iar cei săraci, erau cu țărăniștii, aceștia din urmă fiind majoritari. De altfel, înainte de venirea comuniștilor primar în Temeșești a fost Ciriș Virgil, un național-țărănist.4) Oamenii nu credeau în sintagma “toți să fim egali”. Campania electorală care a precedat alegerile din 1946 a fost una liniștită, în cele două sate nefiind semnalate bătăi sau violențe, și nici întruniri politice semnificative. Locuitorii din Troaș și Temeșești erau liniștiți „fiecare își vedea de treaba lui, de gospodăria lui.5)

La alegerile din noiembrie 1946 s-a votat la Săvârșin, unde se stătea la cozi imense înaintea secțiilor de votare, comuniștii fiind cei care au explicat modalitatea de exercitare

a dreptului electoral.6) În cele două sate, lumea a votat în majoritate cu P.N.Ț. având în vedere simpatiile sătenilor menționate mai sus. Buletinele de vot erau astfel concepute din hârtie sugativă pentru ca opțiunea exprimată în favoarea țărăniștilor, să se imprime pe partea cealaltă, pe verso, mergând la comuniști.7) După spusele localnicilor “nu contează cum votezi, contează cine numără voturile”.8) Se știa dinainte că cei care vor câștiga alegerile sunt comuniștii “ori cu cine ai fi votat, tot același ar fi fost rezultatul”.9) În Troaș și Temeșești, oamenii nu au reacționat împotriva fraudei electorale deoarece rezultatul așa cum am arătat, era de așteptat. Așadar în zonă nu au existat situații conflictuale, cum de altfel, deși au fost zvonuri, nici partizani nu sunt semnalati.10) De o simpatie deosebită se bucură în zonă, regele Mihai pe care “toată lumea l-a iubit” un om foarte popular, îmbrăcat simplu, umbla și vorbea cu sătenii.11) Acest sentiment a rămas la fel de puternic până astăzi. La fel de iubită și respectată a fost și regina mamă, Elena care vorbea cu femeile joia când era zi de târg la Săvârșin moment în care cei doi suverani mergeau prin piață ca doi oameni obișnuiți fără gărzi sau protocol.12)

De notorietate au rămas în zonă, plimbările regelui cu mașina prin locuri neaccesibile și o serie de alte legende locale care ne confirmă popularitatea fostului rege al României în rândul sătenilor. Este cunoscut faptul că lui Mihai îi plăcea să-și petreacă o bună parte a timpului său liber la castelul de la Săvârșin pe care l-a achiziționat în 1941 de la societatea “Corvinul”.13) Atât regele cât și regina mamă s-au arătat interesați de problemele locale. Pe vremea monarhiei drumul de la Săvârșin la Temeșești s-a pietruit.14) În urma dorinței reginei mamă, Ministerul Sănătății trebuia să construiască în 1946 în comuna Săvârșin un dispensar medical și o baie

populară.15) Abdicarea regelui Mihai, la sfârșitul anului 1947 nu a fost o surpriză “știam că presiunea comunismului va duce la înlăturarea regelui, comuniștii nu voiau rege” ne spune pădurarul Popa Dumitru din Temeșești. Cel care îi ajuta pe oamenii din administrația regală cu lemn sau cu bani a trecut, în drumul său spre exil, prin gara de la Săvârșin unde în timpul de staționare a trenului nu s-au încărcat nici un fel de bagaje.16) De plecarea regelui, oamenii au aflat destul de repede și l-au regretat pentru că “era un om bun care n-a supărat pe nimeni”.17)

După venirea comuniștilor, primar în Temeșești a devenit Bedreag Daniel, un fugar de la Timișoara.18) Constatăm, de altfel că primii comuniști din zonă au fost fie străini de lumea tradițională a satului, fie au fost promovați cei din urmă săteni. O schimbare de mentalitate, vizibilă se produce, lucruri care înainte erau de neînchipuit se întâmplă acum frecvent. Soțul Mariei Vărădean se ocupa cu braconajul și până la venirea comuniștilor nu l-a pârât nimeni. Comuniștii “l-or lecut”, securistul i-a luat două arme. Atmosfera s-a stricat în noul regim, oamenii se pârau unii pe alții. “Pe comuniști nu i-am putut suporta dar a trebuit să tăcem”, părere care este observabilă la un nivel mai general în cele două comunități studiate în ceea ce privește P.C.R.-ul. Pe vremea comunismului lumea nu prea mai mergea nici la biserică, de altfel Brejnari Nicodin, cantor la biserica din Temeșești, a devenit după 1948, secretar de partid.19)

Structura economică a celor două sate nu suferă modificări notabile, proprietatea mică rămâne în continuare predominantă. Majoritatea familiilor au până la 3 ha de pământ, foarte puțini între 3 și 10 ha, și nici o familie peste 10 ha.20) În zonă nu au existat chiaburi, fiind însă încadrați în această categorie țărani mijlocași care dețineau batoză sau

aveau cazan de țuică.**21)**

Creșterea vitelor se făcea pentru muncă și nu pentru vânzare deoarece micile proprietăți de pământ nu le permiteau să-și procure hrana pentru ele.**22)** Cotele s-au plătit și aici la carne de porc, de vită, la grâu, porumb și legume fiind colectate de cei de la Săvârșin. Chiaburii aveau cotă aparte, mai mare decât ceilalți.**23)** Blaj Iosif deținea în proprietate o batoză de deal, cumpărată de tatăl lui, și după venirea de pe front după cum el însuși ne mărturisește “mi-am făcut moară”, comuniștii considerându-l chiabur.**24)** Ziua muncea la câmp, iar noaptea măcina la moară care era verificată de miliție din oră în oră, pentru a controla sacii și uiumul. Datorită cotelor care trebuiau plătite proprietarul nu mai rămânea cu nici un bob de grâu. Din cauză că nu avea vreo folosință de pe urma muncii lui, Blaj Iosif a renunțat la moară, la presa de ulei și la batoză pentru această atitudine fiind chemat la Săvârșin unde “am azvârlit cheile pe masă, și le-am spus că nu mai îmi trebuie nimic”.**25)** Colectiv nu a existat în zonă datorită suprafețelor arabile foarte mici și a zonei de munte, comuniștii nefiind interesați în constituirea unui colectiv. Totuși s-au format atât în Temeșești cât și în Troaș, două întovărășiri de oi în 1961. În urma muncii de lămurire dusă de comitetul de inițiativă condus de Gomboș Ionel s-au obținut un număr de 43 de cereri ale țăranilor muncitori de înscriere în tovărășie, fiecare cu 5 oi ca fond de bază. S-a înființat astfel întovărășirea agro-zootehnică “Temeșana”, cu 22 de membri capi de familie și o suprafață arabilă de 17,57 ha.**26)**

În Troaș întovărășirea de oi a fost denumită “1 Mai” ea constituindu-se la inițiativa unui comitet condus de Loghin Ilie, fiind înregistrate un număr de 107 cereri de înscriere din partea țăranilor muncitori cu un efectiv de 5 oi fiecare

fond de bază.27) Ambele întovărășiri au fost însă desființate 2 ani mai târziu pentru că oile au început să moară, ciobanul angajat prin contract fiind “bețiv” (citându-i pe participanții la acest studiu).28)

Am încercat prin acest demers care se dorește continuat în următorii ani, să redăm un scurt istoric al celor două localități într-o perioadă dificilă în care tradiția este răsturnată, structura mentală suferă modificări notabile, o lume în plină transformare care se suprapune peste atmosfera liniștită așa cum sătenii au perceput perioada dinaintea războiului mondial. Cu toate că în anii despre care am scris sentimentul dominant a fost unul de nesiguranță, de insecuritate, oamenii au încercat în măsura posibilităților să-și vadă de treburile lor, de munca lor și la fel ca înainte “nu-i prindea ziua în casă”. Desigur că acest studiu va trebui aprofundat aplecându-ne mai mult asupra unor aspecte esențiale și interesante ale vieții economice, sociale și spirituale a satelor Troaș și Temeșești în perioada de după cel de-al doilea război mondial.

Note bibliografice:

- 1) Cojan, Dohangie Iosif, *Monografia comunei Săvârșin*, p. 43-44 Edit. Mirador, Arad, 2000.
- 2) Popa, Dumitru, Temeșești, pădurar, 79 ani.
- 3) Direcția Județeană a Arhivelor Statului Arad, *Primăria comunei Săvârșin* Dos.54/1945 fila4.
- 4) Blaj, Iosif, Temeșești, agricultor, 80 ani.
- 5) Popa, Dumitru, *idem*.
- 6) Blaj, Iosif, *idem*.
- 7) *Ibidem*.
- 8) *Ibidem*.
- 9) Vărădean, Maria, Temeșești, pensionară, 80 ani.

- 10) Popa, Dumitru, *idem*.
- 11) Blaj, Iosif, *idem*.
- 12) Cojan, Dohangie Iosif, *idem*, p. 216.
- 13) *Ibidem*.
- 14) Vărădean, Maria, *idem*.
- 15) D.J.A.S.A, *idem*, Dos. 58/1945+1947, fila 21.
- 16) Cojan, Dohangie Iosif, *idem*, p. 227.
- 17) Vărădean, Maria, *idem*.
- 18) Blaj Iosif, *idem*.
- 19) Vărădean, Maria, *idem*.
- 20) Cojan, Dohangie Iosif, *idem* p.125.
- 21) Blaj, Iosif, *idem*.
- 22) Cojan, Dohangie Iosif, *idem* p.140.
- 23) Vărădean, Maria, *idem*.
- 24) Blaj, Iosif, *idem*.
- 25) *Idem*.
- 26) D.J.A.S.A, *idem*, Dos. 71/1960, fila 1-3.
- 27) *Ibidem*, Dos 73/1960, fila 1.
- 28) Vărădean, Maria, *idem*.